

LIBER DE VERBO INCARNATO,

In quo ostendit acutissime, quantum humana mens capere sufficit, necessarium fuisse Deum incarnari, nullamque personam congruentius quam Filii,

AD DIVUM BERNARDUM CLARÆVALLENSEM ABBATEM.

CAPUT PRIMUM.

Ad me clamat ex Seir : Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Dixit custos : Venit mane et nox. Si quaeritis, quaerite; convertimini, et venite (*Isai. xxi.*) Haec sunt quae mihi exponenda proponis, et fatuitatem meam fatigare non erubescis. Verba haec, ut verum fatear, videntur mihi valde profunda, et propter sui subtilitatem (si bene intelligantur) non minus jucunda. Scio, scio, nec fateri pudet supra facultatem meam esse eorum profunda penetrare, et hoc ipsum quod in eis somnio nescio si potero, prout oporteret, verbis idoneis explicare : Ad me clamat ex Seir. Seir ipse est qui Edon vel Esau dicitur, a quo terra Idumæa etiam Seir nominatur. Esau autem et Jacob qui et Israel, fratres fuere, et ab illo Idumæi, ab isto Israelitæ. De his duobus fratribus dictum a Domino per prophetam legimus : *Jacob dilexi, Esau odio habui (Malac. i).* Jacob itaque electus, Esau reprobatus. Israelitæ, filii electionis, Idumæi, filii reprobationis. Sed, o miranda mutatio et miseranda vicissitudo! clamant ad Dominum filii alieni, non clamant ad ipsum quos elegit in hæreditatem sibi. Ad exprobrationem itaque eorum qui sunt in Judæa dicitur quid actitatur ab eis qui sunt in Idumæa. Idumæus clamat, Judæus tacet; ille supplicat, iste silet; ad me clamant ex Seir. Ex monte Seir clamatur, in monte Sion taceatur. Illinc clamant confitendo, istinc tacent contemnendo. Clamantibus itaque Idumæis silent Judæi; nec tamen omnes, sed multi. Sed clamantium multi clamant non ad Deum suum, sed ad Deum alienum. Ad ignominiam ergo eorum qui ejusmodi sunt improprietur quod eis nunc per exprobrationem dicitur. Ad me, ad me, inquam, clamat ex Seir. Infelix Judæe et infatuata, alieni clamant ad Deum tuum, tu vero clamas ad Deum alienum; illi ad Deum verum, tu ad Deum falsum. Ad me clamat ex Seir.

Nota quid dicat : Non dicit clamant, sed clamat. Non dicit ille, aut ille nec aliquem exprimit determinate, sed indefinite ponitur, ne singulariter aliquis vel unus tantum intelligatur. Intellige itaque indefinite dictum tam secundum quantitatem quam secundum qualitatem personarum, et commendatur in hoc unitas supplicantium. Multos facit unum, cor unum et anima una. Multos facit unum intentio una, devotio una. Et, sicut ejus qui personaliter unus est unitas scinditur qui per multos deos mentis dispersione dividitur, sic multi

A unum sunt, et merito unum dicuntur cum in uno spiritu unum efficiuntur. Dicit igitur : Ad me clamat ex Seir. Unitas resipiscantium, unanimitas confidentium, ad me clamat ex Seir. Ad me, inquit, clamat. Non dicit, orat, non dicit supplicat, sed clamat. Quæ est ista exclamatio nisi intensa oratio, nisi devotionis magnitudo? Si cum multo desiderio oras, clamas. Quanto ferventius oras, tanto vehementius in Dei auribus clamas. Ex quo vehementius desiderium excrescit, eo excellentius clamor supplicationis, ascendit. Clamor itaque interioris hominis est servens desiderium mentis. Hinc est quod Moysi a Domino dicitur : *Quid clamas ad me? (Exod. xiv.)* Nihil dixisse legitur, et tamen clamasse perhibetur. Hujusmodi clamor cælum penetrat, iam placat, veniam impetrat, gratiam parat, Dominum reconciliat, juxta id quod in Psalmista legimus : *Desiderium pauperum exaudivit Dominus (Psalm. x).* Perpende, si potes, quid quantumve proficiat qui sic clamat.

CAPUT II.

Ad me clamat ex Seir. Non autem solummodo multi ex his qui Seir erant hujusmodi Dominum clamoribus interpellabant, sed etiam ex aliis nationibus innumeris in Christi adventum suspirabant, Christi adventum desiderabant; et cum omni desiderio expectabant. Hinc est illud Jacobi patriarchæ de Christo vaticinium : *Et ipse, inquit, erit expectatio gentium (Gen. xlix).* Horum omnium per mysterium figuram gestabant illi qui ad Dominum ex Seir per devotionis suspiria clamabant. Nam illi ex Seir in eo cum cæteris nationibus unum erant quod omnes pariter a testamento Dei alieni existerant. Dicitur ergo de his qui alieni sunt secundum mentis devotionem. Ad me clamat ex Seir.

CAPUT III.

Sed ista quæ de antiquis audivimus, ex Dominica voce studeamus, etiam si placet, ob nostram utilitatem ad nostra tempora derivare. Ad me, inquit, clamat ex Seir. Quid est Seir? Seir interpretatur *hispidus* vel *pilosus*. Et ex eo quidem Esau est Seir dictus quod esset supra modum pilosus et in modum pellis hispidus. Et pilus quidem de carne oritur, sed carnis mensuram excrescendo longe supergreditur. Sic sane desideria carnis de carnis quidem necessitate surgunt, sed nisi per temperantiam et parcimoniam moderantur, necessitatis et modestiæ metas excedunt. Ad pilos itaque pertinet

Carnalis voluptas, sæcularis vanitas, et ejusmodi desideriorum qualiscunque superfluitas. Pilus sine læsione præciditur, sine læsione non avellitur. Sic absque dubio motus carnis sine periculo valet et debet amputari in superfluis, et tolerari in necessariis. Hinc est quod lenitæ jubentur pilos carnis suæ radere non avellere : nam desideria carnis oportet temperare, quæ non possumus exstirpare. Quasi igitur in Seir sunt qui superflua quæerunt, superflua diligunt, et in omni superfluitate vivunt. Sive in religione sive extra fueris, si superflua sectaris, si superfluitate defectaris inter habitatores Seir computaris. Sed væ, tibi quisquis ibi es, et malæ securitatis confidentia taces. Væ tibi, si Seir inhabitas et ad Dominum non clamas. Clamat qui compungitur, clamat qui constitetur, clamat qui supplicat. Ex Seir clamat, qui se de voluptate vel vanitate accusat. Ex Judæa clamat, qui Dominum de indulta venia, vel impensa gratia laudat. Et sæpe fit ut qui in religione sunt et velut in terra promissionis vivunt nimia securitate torpescant, et ultra modum de sua sanctitate præsumant, et tam a sui accusatione quam a Dei laude conticescant. Econtrario autem sæpe his qui adhuc in sæculari habitu sunt, post expletas concupiscentias ad pœnitentiam redeunt, corde compunguntur, ore coangentur seipsos accusantes, seipsos damnantes, et dum se de sua perversitate districte judicant, aures Domini Sabaoth magnis clamoribus pulsant. Ecce quomodo contingit sæpe regulares torpore tacere, sæculares devotione clamare. Ad ignominiam itaque eorum qui in religione torpent, et inepta securitate tacent, eis per improperationem dicitur, quid a sæcularibus actitetur : Ad me clamat ex Seir. Hispidus et pilosus et vitiorum deformitate fœdus jam ad me corde compunctus clamat, jam me crebris suspiriis interpellat, et tu taces eo quod te sanctum putes, dicens in corde tuo : Dives sum, et nullius ego, et nescis quia miser es, et miserabilis (Apoc., III) : Ad me clamat ex Seir. Erubescat monachus, erubescat canonicus negligens et torpens, ad omnia desidiosus, et a laude Dei mutus, sæpe psallens ore et tacens corde; erubescat, inquam, et ingemiscat cum ex Dominica voce audiat et legat : Ad me clamat ex Seir. Erubescat anchorita, erubescat eremita, si corde vagando a Dei laudibus vacat. Erubescat et tu miser ipse, qui hæc dictas et scribis, qui cum in Dei laudibus mutus sis, consimiles tibi condemnas et de taciturnitate arguis. Erubescat et tu, qui hæc legis et audis, si in conspectu angelorum te mutum et mei similem recognoscis. Quid contemplativus quisque dicturus est si a laudatione vacat ad quod assumptus est? Nunquid et tu taces, qui nihil aliud officii habes? Cur non prophetico, cur nec angelico provocaris exemplo? Audi vocem Prophetæ : *Benedicam, inquit, Dominum in omni tempore (Psal. xxxiii)*. Et Angeli non cessant clamare nocte et die : *Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui est,*

et qui erat, et qui venturus est (Apoc. iv). Ecce angeli clamant jugiter, et tu cur non cum Propheta clamas semper? Quid, si clamas et ad Dominum non clamas? Forsitan jactitas te apud proximum, forte magnificas te apud temetipsum; clamas, sed non ad Dominum. Forte dicis apud temetipsum, non sum sicut cæteri fratrum, non sum denique sicut carnalis iste, qui omni die deservit ventri et gulæ, eo quod ipse relicta Sion Seir habitator effectus sit, et inter Idumæos sicut societatem sic et sortem acceperit. Hoc est tumultuare apud temetipsum, non clamare ad Dominum. Sed forte ille quem judicas jam seipsum damnat, seipsum accusat, jam forte ad Dominum clamat et exit justificatus a te, ut merito debeas a Domino per improprium audire : Ad me clamat ex Seir.

CAPUT IV.

Superius audivimus de habitatore Seir quomodo, quandoque et quam oret ardentem, audiamus de eodem adhuc quam oret humiliter, quam oret sapienter. Audivimus quam oret devote, audiamus quam oret discrete. Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Ecce iste qui ex Seir ad Dominum clamat, attendit ubi habitat, qualis existat, et quanto se profundius peccasse deterius egisse considerat, tanto verecundius, tanto humiliter orat. Custos, quid de nocte? custos quid de nocte? Attendit quam injuste vixerit, et non audet dicere : *Exaudi, Domine, justitiam meam*. Attendit quam multos læserit et non audet dicere : *Judica me, Domine, secundum innocentiam meam (Psal. vii)*. Recolit quod viscera misericordiæ nunquam habuerit, et idcirco nec sic quidem orare præsumit : *Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam (Psal. l)*. *Beati enim misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v)*. Omnia misericordia indignum se esse intuetur, si districte judicetur. Et idcirco nihil petere præsumit, solummodo supplicantis affectum in sua oratione sine inserta petitione ostendit, et sola insinuatione innuit quid velit : Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Custodem nominat quem invocat, et ex officii designatione innuit quid ovibus suis de jure conditionis debeat. Tu es qui rationalem substantiam ad imaginem tuam factam custodire debes, solus qui custodire potes, tu ipse qui custodire soles. Debes, quia creatura tua est; potes, quia omnipotens es; soles, quia misericordissimus es : Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Custodis est sub custodia positos custodire, perditos requirere, aversos revocare, dispersos colligere, morbidis medelam adhibere. Ovis sum morbida, ovis infirma, scis me melius quid te facere deceat, vides perspicacius quid circa me fieri oporteat : Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Ejusmodi supplicator forte profundam nimis adversitatis noctem tolerabat, cum juxta hunc modum Domino supplicabat : Custos, quid de nocte? custos, qui de nocte? Certe ipse est qui nos in die, ipse est qui

nos custodit in nocte. In die suos custodit ne ulla eos adversitas feriat, in nocte custodit ne adversitatis flagellum modum æquitatis excedat. Videtur quibusdam quod suos Dominus tunc dereliquerit, cum eos nocturnis tribulationum horroribus exponit, videtur custodire, cum dies prosperitatis arripserit. Ecce hic quod omnibus certum est tacet de die, illud unde dubitari poterat fatetur de nocte: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Sane, in eo quod diem prosperitatem, noctem adversitatem interpretamus, ab historia non recedimus. Nam communis mos est historicum sensum sæpe figurativa locutione ornare, sicut in sæcularibus scriptis perfacile est videre. In nocte itaque, ut dictum est, supplicator jam dictus erat, et idem desiderabat, sed præ nimia confusione et humilitate petere non præsumebat. Cur enim illi responderetur a Domino, venit mane nisi quia verus cordium inspector nove- rat cum diem desiderare? Per insinuationem ergo dictum intelligitur quod ipsi Domino supplicando ingeminatur: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte?

CAPUT V.

Certe, cum contra divinum mandatum aliquid præsumitur, per contumaciam contra majestatem agitur. Sed cum majestatem læsam propitiare volumus, ad ejus misericordiam recurrimus. Ad propitiandam itaque majestatem recurrimus ad ejus bonitatem, nec solum ad ipsam, imo et ad ejus veritatem. Nam venia vere pœnitentibus procul dubio promissa est ab eo utique, ab eo, inquam, qui mentiri omnino non potest. Dei itaque misericordiam et Dei veritatem quasi geminam spei anchoram inter tentationum procellas prævaricationumque naufragia habemus ne in desperationis Caribdin incidentes, omnino perestruamus. Ite sunt quæ nos post multa naufragia perducunt ad portum salutis. Hæ sunt quæ nos de summis periculis introducunt in arcem veræ securitatis: *Misit, ait Propheta, Deus misericordiam suam et veritatem suam, et eripuit animam meam (Psal., lvi)*. Post multa itaque perpetrata scelera recurrentes sæpe ad pœnitentiæ lamenta, Deo Dei veritatem, Dei misericordiam opponimus, ut iram divinam placare possimus. Scis itaque quia hoc nomen Deus, commune est tribus. Scis nihilominus quod mos est divinæ Scripturæ, potentiam Patri, sapientiam Filio, bonitatem Spiritui sancto quasi specialiter attribuere. Quare autem singula singulis attribuuntur, alias tibi, mi Bernarde, jam scripsimus, et hic replicare non debemus. Quarumdam igitur proprietatum consideratione ad Patrem majestas, ad Filium veritas, ad Spiritum sanctum specialiter pertinet benignitas. Quando ergo majestatem læsam placare quærimus, quid aliud quam offensam Patris mitigare studemus? Quando vero promissam pœnitentibus misericordiam, promissionisque veritatem exigimus, quid aliud quam, mediante Spiritu sancto cum Filio, Patris iram lenire scutamus? Cum summam veritatem, summam sa-

pientiam interpellamus, Filium invocamus. Summam clementiam, summam bonitatem implorare, quid aliud quam Spiritui sancto supplicare? Sapientia est quæ expellit tenebras erroris, bonitas quæ expellit frigus iniquitatis. Sapientia est quæ nos custodit inter nocturnos horrores, bonitas quæ nos custodit inter nocturnos algores. Custos itaque est Dei Filius, custos est Spiritus sanctus. Nam ille nos ab errore, iste nos liberat ab iniquitate. Quoniam igitur in istis duobus ad principale lumen accessum habemus, recte nunc ingeminatur, cum dicitur: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Et additur, et dixit custos. Ecce tertio custodis nomen repetitur quoniam personarum Trinitas in una Deitate invenitur. Recte namque et ipse Pater potest dici custos noster. Nam, sicut veritatis protegere ab errore, et sicut bonitatis ab iniquitate, sic majestatis est protegere a qualibet adversitate.

CAPUT VI.

Sed adhuc ipsam litteram subtilius discutamus, et ex his quæ dicuntur quid cui personæ accommodari debeat diligenter investigemus: Ad me clamat ex Seir: Custos, quid de nocte? Nisi se custodem agnosceret profecto recte non diceret, clamat ad me in eo quod dicitur: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Quid ergo est quod postea adjuugit? Et dixit custos. Non dicit dixi, sed, dixit custos, ac si ipse custos non sit. An forte custos est et ipse qui invocatur, et custos nihilominus ipse a quo responderetur, nec tamen alius et alius, sed unus atque idem Dominus et Deus? Sed quod prius ponitur me, et postea ponitur dixit, pluralitatem personarum in una Deitate ostendit. Iterum in eo quod non dicit, clamat ad nos, sed, clamat ad me, intelligimus quia una tantum persona invocatur, in eo quod ingeminatur: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Sed forte et illud quæritur quæ sit ista quæ hic specialiter invocatur. Illud profecto scimus, quia quidquid Filius habet, a Patre habet; ergo et quod custodire valet et quod custodire solet. Quod dico de Filio, hoc dico de Spiritu sancto. Pater ergo custodit per Filium, custodit per Spiritum sanctum, custodit per semetipsum. Si ergo in illa invocatione tertio repeteretur, custos, quid de nocte, non posset convenienter intelligi nisi de Patre. Nam Filius quidem custodit per seipsum, custodit per Spiritum sanctum, non autem per Patrem suum. Solum autem Spiritus sanctus in Trinitate non per semetipsum custodit: nam nulla in Trinitate persona ab ipso accipit ut aliquid faciat vel facere possit. Cum ergo custodiæ geminatio sit in invocatione de Spiritu sancto non possumus hoc recte intelligere. Nam invocationis ingeminatio intelligi compellit dictum de Filio. Filius itaque invocatur, cum dicitur: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte? Sed ecce cum una persona invocatur, alia flectitur. Flectitur, inquam, non solum ad pacem, sed etiam ad desiderii promissionem. Promittitur namque quod a

supplicante desideratur, cum dicitur : Venit mane. Vidimus quæ sit persona quæ invocatur, videamus et quæ sit illa quæ placatur. Sed ut breviter dicam principalis persona intelligitur ad quam placandam alia interponitur. Pater autem principium est Unigeniti, Unigenitus vero principium est et Spiritus sancti. Sicut itaque in mediatore et propitiatore intelligitur genitus, sic in propitiato intelligitur ingenitus non autem Spiritus sanctus. Non enim Spiritum sanctum exigere satisfactionem decet de eo quod Filius indulget a quo habet idem Spiritus totum quod habet. Vide modo, ut credo, apertius quod superius jam diximus quomodo in eo, quod custos tertio reperitur, personarum Trinitas intelligitur. Filius namque primo custos dicitur quia custodit per semetipsum; secundo idem nominatur quia custodit per Spiritum sanctum. In prima itaque positione intelligitur Filius solus, in secunda subintelligitur et Spiritus sanctus, in tertia solus ingenitus. Solus ingenitus intelligitur in eo quod scribitur : Dixit custos : Venit mane, et nox. Quid est dicere nisi verbum proferre? Patris dicere est veritatem eructare. Patris dicere sapientiam generare. Nobis autem tunc dicit quando nobis beneplacitum suum sapientiæ suæ revelatione innotescit. Tunc nobis interna Patris locutione aliquid juxta desiderium nostrum promittitur, quando spei et expectationis nostræ firma certitudo cordi nostro infunditur. Nunc credo manifestum est intelligere cui personæ debeat convenire quod dicitur : Dixit custos. Venit mane, et nox. Vidimus quid sit Dei dicere vel promittere.

CAPUT VII.

Videamus nunc quale sit quod promittit : Venit mane, et nox. Sub nocte, ut superius dictum est, magnæ tribulationis gemebant, et ad diem diu desideratæ prosperitatis anhelabant. Quid ergo est quod eis in proniissione proponitur non solum mane quod volebant, verum etiam nox quam volebant? Sed unum promittitur ad consolationem, alterum prædicatur ad eruditionem, utrumque ad utilitatem : Venit mane, et nox. Quid est mane nisi terminus noctis, et quid est nox nisi terminus lucis? In uno mane habemus noctis terminum et diei initium. Venit ergo mane, quia nox quam horretis ecce jam terminabitur, et dies ad quam tantopere suspiratis in instanti inchoabitur. Sed cum dies diu sperata supervenerit, non permanebit, quia venit mane, et nox. Ac si apertius diceret : Sic transiet nox ut iterum redeat, sic rediet dies ut iterum recedat. Venit mane, et nox. Si in nocte es, noli desperare, quia veniet mane; si in die es, noli confidere, quia veniet nox. Mane ergo promittitur ne laborantes deficiant; nox futura prædicatur ut cauti fiant. Illud utique ad medelam, istud autem ad cautelam. Venit mane, et nox. Sed quid aliud est ista alicui dicere nisi temporis hujus mutabilitatem et alternantium vicissitudinum varietatem ostendere et ad contemptum tam mundanæ prosperitatis quam

A mundanæ adversitatis animum informare, et ad æternorum desiderium provocare? Dicit ergo : Venit mane, et nox.

CAPUT VIII.

Ecce jam audivimus quid jam dicta sonent juxta historiam. Audiamus adhuc quid ipsa signent juxta mysticam intelligentiam : Custos, quid de nocte? custos quid de nocte? Dixit custos : Venit mane, et nox, ut superius jam dictum est, multi non solum ex Judæis, verum et ex gentibus Christi adventum prænoverant, et cum magno desiderio expectabant, secundum illud : *Ecce veniet Desideratus cunctis gentibus* (Agg. 11). Non dicit desiderandus, sed desideratus, ut intelligas in omni gente aliquos aliquando in ejus desiderio flagrasse. Erat igitur ejus adventus a multis gentium præcognitus, et ardentem desideratus. Ad hanc tamen cognitionem paulatim, et per intervalla temporum pedetentim ascenderant. Nam primo quidam eorum divinitus illuminati et naturali ratione edocti intelligebant quantis tenebris totum pene genus humanum involutum erat, quod idololatricæ quidem tam deformi multifornitate, et tam multiformi deformitate deserviebat, ita ut diceret ligno et lapidi : Deus meus es tu. Necdum tamen idem ipsi poterant ad plenum intelligere, sub quanto captivitatis onere laborabant, etiam illi qui unum et verum Deum credebant, atque colebant. Alii postmodum alius illuminati captivitatis nostræ miseriam, damnationisque sententiam plenius intelligebant, quomodo humana natura post peccatum indicto mortalitatis vulnere ejecta sit de paradiso in mundum, quasi de patria in exsillum, postmodum per mortem ejicienda de mundo in infernum, quasi de exsilio in ergastulum. Intelligebant itaque magnitudinem periculi, sed non æque intelligere valebant modum evadendi. Nec illi itaque, sed nec isti terræ noctis tenebras evaserant, qui sub tantæ inscitæ involucri caligabant. Alii adhuc alius perscrutantes, et subtilius intuentes gratiæ manu ductione discreti invenerunt, et inspexerunt multo intuitu non solum magnitudinem damnationis, verum etiam modum reparationis. Modum itaque reparationis qui ejusmodi erant intelligebant, sed super hoc ipso divinum beneplacitum nesciebant. Novissime autem quibusdam non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus divinum propositum in idipsum revelatum est ut reparationis nostræ mysterium tam ex magna parte prænoscerent, nonnulli etiam prædicarent, aliqui tandem etiam scripto commendarent. Testantur hæc præconia prophetarum, vaticinia gentium. Sed cæteris prætermisissis, his tantum interim intendamus qui modum reparationis, ut diximus, intelligebant, sed divinum dispositionem in eo ipso non noverant. Duce itaque ratione, prævia tamen divinæ revelationis luce intellexerunt; quia, si homo non peccasset, ad supernam beatitudinem, mediante justitia, ascendere potuisset. Si vero sola misericordia, nulla autem interveniente

justitia post lapsum amissa, seu etiam promissa reciperet, æternum dejectionis suæ opprobrium sustineret. Semper nempe posset ei diabolus improperare in eo quod obtineret nihil juris habere, et sic constaret nec antiquam dignitatem recuperasse. Ubi autem non esset plena primæ dignitatis reparatio, nec plena restauratio. Ut ergo posset homo resurgere juxta rationem justitiæ opus erat satisfactio. Adhuc et istud ad illud accedit; quoniam, si homo nullam satisfactionem exsolveret, etiamsi nullum exterius exactorem culpæ haberet, mordentis conscientiæ exactionem, et confusionis notam ad plenum nunquam deleteret. Nonne Eva magis credidit serpenti, quam suo et tam benefico Creatori? Nonne Adam elegit magis offendere Omnipotentem quam conjugem suam? Quomodo ergo post tantæ præsumptionis audaciam tranquillam conscientiam obtinerent vel de corde deleterent notam confusionis, si in nullo satisfacerent? Nunc autem fidelium devotio magis gloriatur de redemptionis suæ satisfactione quam prius confusa sit de tantæ dejectionis opprobrio, in tantum ut ubique terrarum Ecclesia fidelium cum omni fiducia canat. O certe necessarium Adæ peccatum et nostrum quod Christi morte deletum est! O felix culpa quæ talem actantum meruit habere Redemptorem! Perspicua igitur ratio docet quod sine satisfactione homo ad plenum reparari non posset. Ad plenitudinem autem satisfactionis oportuit ut tanta esset humiliatio in expiatione quanta fuerat præsumptio in prævaricatione. Rationalis autem substantiæ Deus tenet summum, homo vero imum. Quando ergo homo præsumpsit contra Deum, facta est elatiō de imo ad summum. Oportuit ergo ut ad expiationis remedium fieret humiliatio de summo ad imum, sed hoc omnino non potuit nisi aliqua in Trinitate personarum. Item si homo per creaturam potius quam per Creatorem recuperare posset et recuperaret justitiam, et mediante justitia futuræ beatitudinis gloriam, nonne de cætero contra excellentiam primæ dignitatis magis obnoxius esset creaturæ quam Creatori, facturæ quam factori? Nam plus est profecto justificari et beari quam creari. Ad plenam itaque hominis restorationem omnino non sufficeret persona quæ Deus non esset. Sed nihilominus constat quia quantum ad rationem justitiæ ad hominem nihil attineret quidquid quævis persona faceret quæ homo non esset. Quis autem non videat æquum et plenum juris esse et omnino rationabile ut satisfaciat filius pro patre, frater pro fratre, si ille non potest, si iste ad hæc idoneus non est? Hominis ergo redemptio hominem exigebat qui pro conditionis debito propriæ naturæ merito subveniret. Item homo per inobedientiam debitum mortis incurrit et ad ejusdem debiti expiationem obediendo indebitam mortem pro debita solvere oportuit. Sed hoc omnino non potuit nisi homo mortalis et justus et qui mortis sententiæ in nullo esset obnoxius. Ut itaque humani Re-

A demptoris persona ad debiti satisfactionem idonea foret, oportuit ut esset verus Deus qui ad hoc sufficeret, ut esset verus homo qui pro jure necessitudinis merito exsolveret. Et quomodo, quæso, verus et perfectus inter Deum et hominem mediator esset qui cum alterutro commune aliquid non haberet? Econtra vero nulla mediatio validior, nulla firmior esse posset quam quæ fieret per illum qui utriusque naturæ particeps esset. Ecce quomodo ex ratione colligitur quomodo oportuit mediatorem Dei et hominum verum Deum, et verum hominem esse.

CAPUT IX.

Nihilominus autem eadem ratione investigante invenitur cui potissimum summæ Trinitatis personæ hæc pietatis dispensatio accommodetur. Sicut superius monstratum est, ut posset homo primam dignitatem ad plenum recuperare, opus fuerat satisfactione. Ut autem satisfactio fieret, oportuit esse et qui jam exigeret et nihilominus qui eam exsolveret. Culpam vero punire, vel aliquam satisfactionem pro illa exigere quam Pater ignosceret nec Filio nec Spiritui sancto omnino congrueret quorum uterque a Patre habet totum quod habet: Oportuit itaque pro hac parte aut Patrem, aut nullum uti exactione, oportuit nihilominus aut Filium, aut Spiritum sanctum pro homine satisfacere. Sed si Spiritus sanctus mediatoris officium susciperet hæc forsitan mediationem homo suspectam haberet. C Quid, quæso, mirum si super hac re homo cogitaret ut homo, timeret ut homo. Timeret forsitan ne Filius magis faveret Patri a quo habet totum quod habet quam Spiritui sancto a quo nihil habet eorum quæ habet. Et si homo haberet duos contra se, unum pro se, forte non integre consideret de tali mediatione. Oportuit autem ut natura quæ credendo ceciderat, credendo resurgeret. Ceciderat credendo serpenti, resurgeret credendo Redemptori, ut quod per fidem perdidit, per fidem recuperaret, et per eandem portam compelleretur redire per quam a Dei beneplacito placuit hominem exire. Sed si Dei Filii causam hominis susciperet, homini nihil suspitionis ingereret. Nam non posset Spiritus sanctus juxta suppositam rationem culpam non ignoscere quam Filius vellet remittere, quanto magis quam vellet sua satisfactione delere? Imo absque dubio, Filio causam hominis suscipiente, magis oportuit Spiritum sanctum cooperantis quam exactoris officium exercere. Ecce quomodo ratio aperta demonstrat quod causa hominis ad sui expiationem personam Filii specialiter requirebat.

CAPUT X.

Audi et illud. Certe per præsumptionem vetiti et quasi per rapinam gestivit homo ascendere usque ad similitudinem Dei. Ut igitur modus satisfactionis responderet modo prævaricationis, ratio exigebat ut ruinæ nostræ reparator per exinanitionem descenderet de similitudine Dei ad similitudinem lapsi. Filius autem est imago, et figura Patris. Ipsum

itaque, ipsum juxta congruum debitæ expiationis modum oportuit descendere et assumere similitudinem hominis, ut unus atque idem haberet similitudinem Dei ex generatione divina, et similitudinem hominis ex generatione humana. Scimus autem quia humanæ propagationis modus juxta naturam non habet ut procedat homo ex homine sine generante; sed habet hoc Spiritus sancti proprietas, ut ipse procedat Deus de Deo sine generatione. Sicut ergo Spiritus sanctus non potuit juxta mutuam similitudinum congruentiam de summis ad ima descendere, sic nec congruum fuit eum causam hominis ad descendendam affectatæ similitudinis culpam suscipere.

CAPUT XI.

Notate præterea quid in illa rapina specialiter affectaverit, et invenietis (nec mirum) quia illa affectatio specialis injuria Filii fuit: *Eritis*, inquit, *sicut dii scientes bonum et malum* (Gen. 11). Quid est Filius Dei nisi sapientia Dei? Specialiter itaque in sapientiam peccavit qui scientiam per rapinam obtinere voluit. Pensate, si potestis, ex uno quam justum, ex altero quam pium fuit ut Filii sui injuriam Pater vindicaret, Filius ignosceret. Disce homo quid facias, disce quid facere debeas. Disce, inquam, remittere injuriam propriam, ulcisci alienam. Ecce parum fuit Filio Dei ut suam ignosceret, nisi eandem ipsam et apud Patrem expiaret. O pietas stupenda, charitas inæstimabilis! Ut autem contraria contrariis eurentur, attendite quam congruum, quam artificiosum videtur ut qui per insipientiam ceciderat, per sapientiam resurgat. Par fuit ut qui falsitas fuit causa perditionis, veritas fieret via salutis. Par fuit ut qui mortem incurrat per verbum diaboli, ad vitam rediret per verbum Dei. Ex prædictis itaque patet satis, ut arbitror, quia nulli alii personæ in Trinitate magis conveniebat ab alia propitiari quam Patri, nulli alii causam hominis apud Patrem expiare magis congruebat quam Filio. Divisit itaque inter se summa illa personarum Trinitas unus Deus negotium salutis humanæ, ut unam eandemque hominis culpam Pater puniret, Filius expiaret, Spiritus sanctus ignosceret. Ad majorem igitur lapsi hominis gloriam ut possit resurgere per justitiam, Pater satisfactionem exigit, Filius exsolvit, Spiritus sanctus se medium interponit. Hæc via, hæc porta salutis. Hic summus, hic singularis humanæ restorationis modus. Hoc itaque antiqui Patres non solum ex Judæis, verum et ex gentibus multi intelligebant: nam in ipsimum, ut dictum est, tum ex insita ratione, tum ex divina revelatione edocti erant. Sed qui hoc intelligebant, et tamen super hoc ipso divinum beneplacitum nesciebant, nullo modo id petere præsumebant. Quis enim unquam præsumeret petere ut Filius Dei genus humanum per semetipsum visitaret, per semetipsum redimeret, visitaret per incarnationem, redimeret per passionem. Quis, inquam, hoc petere præsumeret nisi Dei propositum super hoc prius ex divina revel. tione co-

gnovisset? Desiderabant tamen quod petere non audebant. Ad hoc anhelabant, in hoc suspirabant, propter hoc gemitibus, et lacrymis Dominum interpellabant, et æstuantium desideriorum clamoribus ad ipsum vociferabant. Horum typus exprimitur in eo quod a Domino dicitur: Ad me clamat ex Seir: Custos, quid de nocte, custos, quid de nocte? Custos, inquit, quid de nocte? Ac si per insinuationem exprimerent quid tantis desideriorum æstibus quærerent. Scimus, inquit, fili Dei Verbum Altissimi, scimus quoniam adventus tuus nobis est necessarius, sed petere non præsumimus. Scimus quoniam satisfactio nostra pendet ex incarnatione tua, pendet ex passione tua; sed facis, si vis. Nam hoc quis petere audeat, quis postulare præsumat, nisi super hoc prius beneplacitum tuum agnoscat? Custos, quid de nocte, custos quid de nocte?

CAPUT XII.

Quis, quæso, cui loquitur? Creatura certe Creatori suo. Cur igitur Creatorem invocando non dicit Creator, Creator. Quis, inquam, hæc audit, vel a quo? Dominus utique et a servo? Cur ergo ei non dicitur, Domine, Domine? Certe quod eum Creatorem Deum Dominum habebant commune eis cum omnibus erat; sed quod latam perditionis viam communiter cum cæteris non incedebant, eis præ cæteris ex ejus custodia erat. Gratiæ ergo prærogativam ei præferunt quam ex ejus munere acceperunt. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Tu es qui nos de nocte custodisti ne nos cum cæteris caligo infidelitatis involveret. Tu es qui nos de nocte custodisti ne malitiæ frigus charitatem nostram exstingueret. Beneficentia inchoata parat nobis fiduciam præsumendi majora. Salutem inchoatam speramus perficiendam. Ut autem salutem inchoatam perficias, necesse est ut venias. Necesse est ut venias per teipsum, nec hoc solum, sed ut venias et per Spiritum tuum. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Prævidebant itaque antiqui per Spiritum quia necesse erat ut Filius Dei veniret, necesse similiter ut Spiritum sanctum mitteret. Prævidebant hoc, inquam, et idcirco ingeminant cum clamant: Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Vide quam sit necessarius utriusque adventus. Ex adventu Filii credentium fides fundatur, ex adventu Spiritus sancti fides fidelium confirmatur. Unam eandemque hominis salutem Filius operatur. Spiritus sanctus cooperatur. Ut quid ergo homo jam dubitet de placando Patre cum se videt in hoc negotio duos æquipotentes cooperatores habere? Dicat ergo custodienti, dicat custodituro hinc per semetipsum, hinc per Spiritum sanctum. Custos quid de nocte? Custos, quid de nocte?

CAPUT XIII.

Et dixit custos: Venit mane, et nox. Ab ipsa primæ prævaricationis hora usque ad Christum omnes sub nocte erant, et viam revertendi ad patriam, portam intrandi ad vitam invenire non poterant, et idcirco veri diei mane desiderabant, qui

quas tenebras paterentur non ignorabant. Et ecce **A** eis juxta desiderium suum respondetur, cum a Domino dicitur: Venit mane. Quid est mane, nisi quaedam inchoatio lucis diurnæ? Scitis autem quis dicat: *Ego sum lux mundi* (Joan. viii). Lux mundi et sol justitiæ Christus est qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Inchoatio itaque veræ lucis est adventus nostri Salvatoris. Oriente namque sole justitiæ inchoatur verum mane. De hoc mane in Propheta habemus: *Exortum est in tenebris lumen rectis, misericors et miserator Dominus* (Psal. iii). Dicit itaque, venit mane. Mane desideratis, mane habebitis. In adventum Filii mei suspiratis. Cito veniet quem quæritis. Dixit custos: Venit mane. Sicut superius jam dictum est, non dicit dixi, sed, dixit. Alia itaque persona est **B** quæ invocatur, alia a qua respondetur. Filio supplicatur, et Pater propitiatur. Filius interpellatur, Pater miseretur; Filius imploratur, Pater largitur. Dixit custos: Venit mane. Patris dicere, ut dictum est, ejus est revelare. Patris promittere est propositi sui beneplacitum menti humanæ per spei fiduciam infundere. Ecce, quod longe superius jam diximus, quia quidam modum humanæ restorationis quomodo fieri oportuit intelligebant; sed, quoniam divinum beneplacitum super hoc ipso nesciebant, nullo modo petere præsumebant. Ad hoc namque ejusmodi intelligentia eis data est ut intelligerent quid desiderare, ad quid suspirare deberent. Et diu multumque desiderando, gemendo, suspirando digni fierent qui super hoc certificari debuissent. **C** Et ecce anxie desiderantibus humiliterque supplicantibus adventus Redemptoris revelatur a quibus prius sitiebatur, nec tamen præsciebatur. Nam ecce jam merentur audire Venit mane. Filii Dei itaque adventus gentibus revelatur in eo quod mysticis Idumæis dicitur: Venit mane. Testantur quod dicimus oracula Balaam prophetæ (Num. xxiv), testantur hoc ipsum vaticinia Sibyllæ. Attestatur, ni fallor, et huic testimonio ara illa quæ apud Athenas consecrata erat ignoto Deo (Act. xvii). Sciscitanti autem Paulo apostolo an homo futurus esset, an Spiritus deorum: Responsum est a beato Dionysio, verus Deus, et verus homo, et ipse renovaturus est mundum. Ex his itaque palam est intelligere gentes Christi adventum ex revelatione prænosse. Accepta autem in hoc divina revelatione prophetici viri, sive ex gentibus sive ex Judæis cum omni instantia, vel fidentia quærebant quod prius petere non audebant. Quid aliud quærebat vox illa prophetæ ad Patrem? *Emitte agnum dominatorem terræ* (Isai. xvi). Quid aliud spirabat vox illa Psalmistæ ad eundem? *Emitte manum tuam de alto* (Psal. cxliii), Nonne ipsius adventus ab ipso Filio satis devote nec minus aperte quæritur, cum eidem per prophetam dicitur? *Utinam dirumpes cælum ac venires!* (Isai. lxxiv.) Nonne manifeste satis ejus adventum Psalmista postulabat, cum ipsi proclamaret? *Excita potentiam tuam et veni, ut salvos facias nos* (Psal. lxxix).

CAPUT XIV.

Prædicatur itaque adventus Christi, nec solum Christi, sed etiam Antichristi. Venit mane, et nox. Adventus Christi diem facit, Antichristi adventus noctem ingerit. O nox tenebrosa et omni horrore plena quam facit Antichristi præsentia! Tanta namque tunc temporis seductionis caligo superventura est universo orbi, ut in errorem inducantur et, si fieri potest, electi. Dicit ergo: Venit mane, et nox. Sed, si adhuc in prædictis verbis ad tropologicum sensum recurrimus, inveniemus fortassis unde edificari valeamus. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Pro certo quotquot in Christo renati sumus, filii lucis existentes ut filii lucis ambulare debemus. Procul dubio alia est nox Idumæi, et alia Christiani. Sic et alius dies bujus, et alius illius, Dies Idumæi, ut diximus, est mundi hujus prosperitas, nox vero ejusdem adversitas. Sed viro fideli quid dicitur: *Educat quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem* (Psal. xxxvi). *Semita enim justorum quasi lumen splendescit, et crescit usque ad perfectam diem* (Psal. iv). Dies itaque noster justitia, non injustitia. Tentatio diabolica noctem ingerit, inspiratio divina diem facit, Toties vero noctis tenebras incurrimus, quoties per ignorantiam, vel per malitiam peccamus, et necesse habemus Samaritano nostro proclamare. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Quis est iste custos cui clamatur in nocte, nisi Samaritanus ille qui miserus est ejus qui incidit in latrones, et curam ipsius egit (Luc. x)? Samaritanus namque *custos* interpretatur. Iste utique Samaritanus in die, iste nos custodit in nocte. Iste, inquam, nos custodit in die, quandiu dat nobis in bono perseverare. De nocte nos custodit, ne post peccati lapsum demur in reprobum sensum, et eundo de malo in malum cadamus tandem in desperationem, vel in mentis obliquationem. Ipse ergo est custos noster, ipse æque consolator noster. Ipse qui nos custodit in tentatione, ipse qui nos consolatur in tribulatione. Ipsum custodem, ipsum consolatorem habemus, ipso postulante, ipso præstante et alium accipimus: *Rogabo, inquit, Patrem, et alium Paracletum dabit vobis* (Joan. xiv). Paracletus idem **D** sonat quod consolator. De eodem Paracleto quem per Filium accepimus, dicit alio loco idem Filius: *Cum venerit Spiritus Paracletus quem ego mittam vobis a Patre meo* (Joan. xv). Quoniam igitur unigenitus Dei nos et consolando custodit, et custodiendo consolatur, et nunc quidem per semetipsum, nunc vero per Spiritum suum, recte ei ingeminando dicitur. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Sed cum nos tam per diem, quam per noctem, sicut dictum est, custodiat, in nocte esse innuit qui sic clamat, qui non diurnæ, sed tantum nocturnæ custodiæ mentionem facit. Sed alia debet esse supplicatio ambulantis in die, et alia ambulantis in nocte. Alia denique ejus qui agit opera lucis, atque alia ejus qui agit opera

tenebrarum. Scimus quoniam *qui facit veritatem, venit ad lucem ut manifestentur opera ejus* (Joan. 11). Vultis audire ejusmodi operatorem quam fiducialiter orat, eo quod ipse in luce ambularet: *In quacunque, inquit, die invocavero te, velociter exaudi me* (Psal. LV). Audite econtra quam timide, quam verecunde supplicat qui tenebras iniquitatis se incurrisse considerat. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Non dicit, parce, parce; non dicit miserere. O quam trepide supplicat qui non audet dicere, miserere mei, Deus, miserere mei, qui non præsument ut dicat, Deus, propitius esto mihi peccatori! Sæpe audimus eleemosynam petentes nihil aliud ad transigentem divitem clamare, nisi tantummodo, Domine, Domine. Sic iste ad pervigilem, et indefessum infirmitatis nostræ custodem, supplicantis voce clamat. Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Sed quid mirum si tam humiliter clamat Christianus, quando sic, ut superius dictum est, clamat Idumæus? Nam quanto gradus altior, tanto casus deterior. Hinc est enim quod multo difficilius renovatur ad vitam ad unius criminis lapsum quilibet Christianus, quam qualiscunque infidelis quolibet criminibus obnoxius. Audi super hoc non meam, sed apostoli sententiam: *Impossibile est, inquit, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad pœnitentiam* (Hebr. vi). Quibuslibet enim infidelibus ad baptismum confluentibus sufficit pœnitentia sola, sine satisfactione aliqua. Fidelibus vero peccantibus, et pœnitentibus non sufficit pœnitentia sola, sine satisfactione condigna. Nam christianorum expiatio post lapsum non solet fieri sine maculatione carnis propriæ, quod pœnitentibus infidelibus conferre solet passio Christi, sola scilicet maculatio carnis alienæ. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam novitiam veritatis jam non relinquitur pro peccatis hostia. Quid ergo mirum si humiliter gemunt qui reatus sui magnitudinem agnoscunt? Dicant ergo, dicant qui ejusmodi sunt: Custos quid de nocte? Custos, quid de nocte? Per insinuationem itaque ostendit quid sit quod petere velint, nec præsument. Ac si apertius dicant indulgentiam petere, gratiam reparare concupiscimus. Sed agnoscentes quam impudenter egimus, petere non præsument. Vias itaque veritatis sponte deseruimus, opera tenebrarum ex industria incidimus. Reverti jamjam volumus, sed inter nocturnos timores, inter nocturnos horrores nec valeamus, nec scimus. Tu utique es qui tales revocare potes, qui tales revocare soles. Facis itaque, si vis. Quod aliis impendis, petes et impendere nobis, Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Sed, si merito tam humiliter, si merito tam suppliciter post lapsum orat quilibet Christianus, quanto magis quilibet ordinem et religionem professus? Nam exprobrationem et confusionem eorum qui tepescunt et defluunt in religione obicitur

et impropereatur illis a Domino quid agere sæpe etiam sæculares personæ: Ad me clamat ex Seir: Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte? Si habitator Seir tam humiliter clamat, quid amplius facturus est quem vocabulum religionis honorat, maxime si se turpiter lapsum considerat? An forte nesciunt qui ejusmodi sunt quoniam modicum fermentum totam massam corrumpit? Quid juvat mercedes colligere, et eas in sæculum pertusum mittere, et quidquid hinc inde multo tempore, multis sudoribus congregatur ex modico, et in momento perdere? O quot annorum merita, quot meritorum stipendia perdi possunt ad unius, et unum criminis lapsum? An nescitis quoniam qui in uno offendit, reus est omnium? (Jac. 11.) Qui enim vel ex uno criminali Deum sibi offensum reddidit, in cæteris etiam quæ observavit, seipsum reum constituit; reum, inquam, etsi non eatenus ut quasi pro eorum prævaricatione puniatur in inferno, eatenus tamen, ut illa incorruptionis mercede privetur, quam pro cæterorum conservatione habiturus erat in cælo. Qui igitur pro momentanea delectatione contemnit Deum et Dominum universorum, deserit societatem angelorum, amittit regnum cælorum, quid, quæso, dicturus est cum steterit ad rogandum Deum? Exemplo saltem discat, quid facere debeat. Discat, inquam, quam humiliter debeat orare, quam verecunde oporteat supplicare, si habitator Seir et tam reverenter orat, si tam humili devotione clamat qui nullum unquam sanctitatis locum tenuit, qui nunquam gustare meruit quam suavis est Dominus quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Ad me, inquit, clamat ex Seir: Custos, quid de nocte? Custos, quid de nocte?

CAPUT XV.

Sed quisquis es hæc qui audis, si dejectionis tuæ magnitudinem attendis, non est tamen unde desperare debeas: Nam audi consequenter unde merito ad spem reviviscas: Et dixit custos: Venit mane, Ecce in nocte laboranti, ecce pro obtinendo mane supplicanti, subito et inopinante promittitur, quod cum tanta humilitate requiritur. In nulla ergo vitiorum enormitate de ejus miseratione est desperandum, qui tam multus est ad ignoscendum. Sed nunquid idcirco eum impudenter et irreverenter implorare debemus, quem ad indulgendum tam pronum agnovimus? Imo tanto magis debemus in ejus conspectu erubescere, tanto humiliter veniam postulare, quanto benigniorem et dulciorem agnovimus quem contumaciter offendimus: Dixit custos: Venit mane. Custodis hujus promittendo dicere, vel dicendo promittere, est animæ supplicanti spei certitudinem gratiæ suæ inspiratione infundere et de desiderii sui expectatione omnem diffidentiam, vel ambiguitatem tollere. Per premissionem itaque mystica tamen locutione dictum intelligitur, quod per custodem respondetur: Venit mane et nox.